וְכִי אפשר לומר דְּסָבַר רַבִּי יְהוּדָה שלגבי כל דבר אנו אומרים ששבויה בְּקִרְוּשָׁתָהּ קַיֶּמֶת, וְהָתַנְיָא בברייתא, הַנִּיּוֹרֶת שֶׁנִּתְנַיְּירָה, וְרָאֲתָה דָּם נדה בתוך 'מעת לעת' מטבילת הגירות שלה, והנידון הוא האם דינה ככל בת ישראל הרואה דם, שאנו חוששים שמא דם זה נעקר כבר לפני זמן מסוים [והיינו או לפני 'מעת לעת', או מזמן הבדיקה האחרונה, והולכים אחר השיעור הקטן שביניהם], וכל הטהרות שנגעה בהם מאותו זמן טמאים, או שבגיורת הדין שונה ואנו תולים שנעקר הדם רק עתה, וטהרות שנגעה בהם קודם לכן נשארו בטהרתן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, דַּיָּהּ שָׁעָתָהּ – די לנו לטמאות אותה מאותה שעה שראתה ואילך, והטעם לכך, כיון שחשש זה של טומאה למפרע הוא רק מדרבנן, ובמקום שאי אפשר לטמאותה למפרע בשיעור 'מעת לעת', שהרי באותו זמן היתה עדיין גויה שאין דמה מטמא כלל, לא גזרו אף בשיעור הקטן יותר, שהוא מעת הבדיקה האחרונה שבדקה והיתה טהורה. רַבִּי יוֹסֵי חולק ואוֹמֵר, הגיורת חֲרֵי הִיא כְּכָל הַנָּשִׁים שבישראל, וּמְטַמְּאָה למפרע מַעַת לְעַת, וּמְפַקְּדָהּ לְפַקְּדָהּ, כלומר, מטמאת למפרע משעה שנתגיירה בתורת 'מעת לעת'. מביאה הברייתא מחלוקת נוספת: וְצָרִיכָה הגיורת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים משעה שנתגיירה עד שתוכל להינשא, כדי להבחין בין זרע שנזרע שלא בקדושה, בהיותה גויה, לבין זרע שנזרע בקדושה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לה לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד לאחר שנתגיירה, ולהלן יבואר טעמו. ומדברי רבי יהודה שבסיום הברייתא קשה על רבי יוחנן, שהרי מבואר בדבריו שגיורת צריכה להמתין שלשה חדשים עד שתינשא, מחשש שנבעלה בגויותה והיא מעוברת עתה, ואם כן כל שכן שבשבויה המסורה ביד הגוי להיבעל בעל כרחה יש לנו לחשוש שנבעלה, ואילו רבי יוחנן סובר שבכל שבויה אנו אומרים שהיא בחזקת שלא נבעלה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב יוסף, גִּיּוֹרֶת אַשְׁכְּוִיהָ קָא רָמֵית – וכי דעתך להקשות מגיורת על שבויה, והרי סברותיהן חלוקות, גִּיּוֹרֶת, לֹא מְנַמְּרָא נַפְשָׁהּ – אינה שומרת עצמה מלהיבעל לגוי, אבל שְׁבוּיָה, מְנַמְּרָא נַפְשָׁהּ – שומרת את עצמה, ונזהרת שלא להיבעל לגויים, ולכן סובר רבי יהודה שהיא נשארת בקדושתה.

הגמרא מביאה קושיא נוספת על רבי יוחנן, מדין שבויה עצמו: וְרָמֵי – והקשה רב פפא בר שמואל מדין שְׁבוּיָה שבברייתא דלהלן, אֲדִין שְׁבוּיָה שאמר רבי יוחנן בדעת רבי יהודה, שלעולם היא נשארת בקדושתה, דְּתַנְיָא בברייתא, הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַסְּפָחָה, שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ כשהן יְתֵירוֹת עַל בָּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים עד שינשאו, כדי להבחין בין זרע כשר לזרע פסול, שיתכן שהתעברה בשביה או בשפחותה או בגויותה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד. ומוכח שאף לגבי שבויה הצריך רבי יהודה המתנת שלשה חדשים, ואילו לדברי רבי יוחנן סובר רבי יהודה שלעולם אין חוששים בשבויה שמא נבעלה, אלא היא בקדושתה כמקודם.

מספרת הגמרא: אֲשְׁתִּיק – שתק רב יוסף, שלא היה לו יישוב לקושיא זו, וְאָמַר לֵיהּ לרב פפא בר שמואל, מִידֵי שְׁמִיעַ לָךְ בָּהָא – האם שמעת דרך ליישב בה ברייתא זו. אָמַר לֵיהּ רב פפא בר שמואל, הָכִי [–כך] אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, הברייתא עוסקת באופן שֶׁרָאוּהָ שְׁנִבְעֲלָה, ולכן מודה רבי יהודה שיש לה להמתין שלשה חדשים.

תמהה הגמרא: אִי הָכִי שמדובר שראוה שנבעלה, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי שמתיר לה להינשא מיד, והרי ראוה שנבעלה, ויש להמתין כדי להבחין בין זרע הנזרע בקדושה לזרע הנזרע שלא בקדושה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָה, קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי, אִשָּׁה מְזוּנָהּ מִשְּׁמֶשֶׁת בָּמוֹהָ – מניחה מוך באותו מקום לאחר הבעילה לשאוב את הזרע, כדי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר, וכיון שאין חשש שהתעברה בשביותה, אינה צריכה להמתין שלשה חדשים.

דוחה הגמרא תירוץ זה: בְּשִׁלְמָא לגבי גִּיּוֹרֶת, יש לומר דִּכְיָון דְּדַעְתָּהּ לְאֵינַיּוֹרֵי מְנַמְּרָא נַפְשָׁהּ – כיון שדעתה להתגייר בקרוב, שומרת היא את עצמה מלהתעבר בגויותה ומזמנת לה מוך למנוע זאת, ולגבי שְׁבוּיָה נַמִּי יש לומר שנזהרת לשמש במוך, כיון דְּלֹא יָדְעָה חֵיכָא מַמְטוּ לָהּ – אינה יודעת היכן ימכרו אותה, וסבורה שמא יביאו אותה למקום ישוב של יהודים ויפדו אותה, ולכך נזהרת שיהיה מוך מזומן אצלה להניח לאחר הבעילה, ולגבי שִׁפְחָה נַמִּי יש לומר דְּשָׁמְעָה מִפִּי מָרָהּ – ששמעה מפי אדונה שעומד להוציאה לחופשי, ומזמנת לה מוך. אֶלָּא שפחה היוֹצְאָה בְּשֵׁן וְעַיִן – שסימא אדונה את עינה או הפיל את שינה, ויוצאת בכך לחירות, מַאי אִיכָּא לְמֵימַר, מדוע מתירה רבי יוסי להינשא לאלתר, והרי לא ידעה השפחה שהיא עומדת להשתחרר ולא זימנה לה מוך כשנבעלה, ומדוע אין צורך להמתין שלשה חדשים לאחר שיצאה לחירות. וְכִי תֵּימָא שאכן רק בשפחה שהשתחררה מרצונו של האדון אמר רבי יוסי שאינה צריכה להמתין שלשה חדשים, אבל כָּל מַמְּאִילָא – בכל שחרור שנעשה מעצמו, שלא מדעת האדון, וכגון כשיצאה בשן ועין, לֹא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי את דינו, אלא מודה הוא שצריכה להמתין שלשה חודשים, וְהָרֵי אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה, דְּמַמְּאִילָא – שלא ידעה האשה שתינאנס, ולא היה בידה להכין מוך מקודם, וְאַף על פי כן תַּנָּיָא בברייתא, אֲנוּסָה וּמְפוּתָּה צְרִיכוֹת לְהַמְתִּין שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר לֵיאָרֵס וְלִינָּשֵׂא מִיָּד. ומוכח שאף בדבר הקורה פתאום אין רבי יוסי מצריך המתנת שלשה חדשים, ובודאי אין טעמו משום שהיא מזמנת לה מוך.

הגמרא מתרצת תירוץ אחר מדוע רבי יוסי אינו מצריך המתנת שלשה חדשים: אֶלָּא אָמַר רָבָה, קָסָבַר רַבִּי יוֹסֵי, אִשָּׁה מְזוּנָהּ מַתַּחַפֶּכֶת לאחר הבעילה ועל ידי כך לא נקלט הזרע, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְעַבֵּר, ודבר זה יכולה לעשות אף אם נבעלה פתאום, ואף אנוסה עושה כן, וכיון שהוא דבר קל ואין בו טורח אף היוצאת בשן ועין עושה כן, הגם שלא ידעה שהיא עתידה להשתחרר מכל מקום כל אשה אינה רוצה להתעבר מביאת זנות, ולכן סובר רבי יוסי שכל אלו אינן צריכות המתנת שלשה חדשים. מבארת הגמרא את דעת רבי יהודה: וְאִידָךְ – רבי יהודה החולק ומחייב המתנת שלשה חודשים, סובר שמכל מקום חַיְישִׁינַן – אנו חוששים שֶׁמָּא לֹא נָהֲפָכָה רָפָה רָפָה, ונתעברה מבעילה זו, וכדי להבחין בין זרע זה לבין זרע הנזרע בקדושה יש להמתין שלשה חדשים.

* * *

שנינו במשנה: וכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא כב) 'וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ' וכו'. שואלת הגמרא: וְהָא מֵהָכָא נַפְקָא – וכי דין זה שאדם החייב מיתה פטור מתשלומין נלמד מן הפסוק 'ולא יהיה אסון ענוש יענש', והרי מֵהָתָם נַפְקָא – מפרשת חיוב מלקות הוא נלמד, שנאמר (דברים נה ב) 'וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ', ודרשו חכמים מלשון 'כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ' שִׁמְשׁוֹם רִשְׁעָה אַחַת אַתָּה מַחֲיִבוֹ, וְאִי אַתָּה מְחַיְּבוֹ מִשּׁוּם שְׁתֵּי רִשְׁעִיּוֹת, שאין מענישים אדם שני עונשים על דבר אחד, ומדוע נצרך גם הפסוק 'ולא יהיה אסון ענוש יענש' ללמד שהמתחייב מיתה פטור מממון.

מתרצת הגמרא: שני הפסוקים נצרכים, חֲדָא – פסוק אחד, 'ולא יהיה אסון ענוש יענש', עוסק בְּמִי שהתחייב מִיתָה וּמָמוֹן, שמת ואינו משלם, וַחֲדָא, הפסוק 'כדי רשעתו', עוסק בְּמִי שהתחייב מַלְקוּת וּמָמוֹן, שלוקה ואינו משלם.

הגמרא מבארת מדוע לא ניתן ללמוד דין אחד מחבירו: וְצָרִיכָא – הוצרכה התורה להשמיענו בפירוש את שני הדינים, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן דין זה רק לגבי מִיתָה וּמָמוֹן, היינו סבורים שהטעם הוא מִשּׁוּם דְּאִיכָּא עונש חמור של אִיבּוּד נְשָׁמָה, וחיוב חמור שכזה פוטרו מממון, אֲבָל מַלְקוּת וּמָמוֹן, דְּלֵיכָּא אִיבּוּד נְשָׁמָה אלא מלקות בלבד, אֵימָא לֹא – אין אומרים כן, אלא לוקה ומשלם, ולכן הוצרך הפסוק 'כדי רשעתו' ללמד שאף כאן פטור מממון. וְאִי אַשְׁמְעִינַן מַלְקוּת וּמָמוֹן, היינו סבורים שהטעם הוא מִשּׁוּם דְּלֹא חָמִיר אִיסּוּרֵיהּ – שהמתחייב מלקות לא עבר על איסור חמור כל כך, ולכן לא חייבתו תורה, אֲבָל במקרה של מִיתָה וּמָמוֹן, דַּחֲמִיר אִיסּוּרֵיהּ – שעבר עבירה חמורה שחייבים עליה מיתה, אֵימָא לֹא – שמא

המשך בעמוד רכט

נאמר שלא פטרה אותו התורה מתשלומים, אלא ימות וישלם, לכך הוצרך הפסוק 'ולא יהיה אסון', ללמד שאם חייב מיתה פטור מתשלומין, **צָרֵיכָא** – לכך הוצרכו שני הפסוקים.

ממשיכה הגמרא ושואלת: **וְלִרְבִּי מֵאִיר דְּאָמַר** (מכות ד.) שאדם המחויב מלקות וממון **לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם**, ואין חיוב מלקות פוטרו מממון, **תַּרְתֵּי לְמָה לִי** – לשם מה נצרכים שני הפסוקים, והרי די בפסוק 'ולא יהיה אסון' ללמד שבמקום מיתה וממון, מת ואינו משלם. מבארת הגמרא: גם לדבריו יש צורך בשני הפסוקים, **חֲדָא**, **בְּמִיתָה וּמָמוֹן** – הפסוק 'ולא יהיה אסון' עוסק במקרה של חיוב מיתה ותשלומים, שמת ואינו משלם.

וַחֲדָא, בְּמִיתָה וּמַלְקוּת – והפסוק 'כדי רשעתו' מלמד שהמתחייב מיתה ומלקות, מת ואינו לוקה.

מבארת הגמרא מדוע לדעת רבי מאיר יש צורך בשני הפסוקים: וּצְרִיכָא, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן רַק מִיתָה וּמָמוֹן, שמת ואינו משלם, היינו סבורים שזהו מִשּׁוּם דַּחֲדָא בְּגוּפֵיהּ וַחֲדָא בְּמָמוֹנֵיהּ לֹא עָבְדִינַן – שאין מענישים אדם בשני עונשים שונים, אחד בגופו ואחד בממונו, אֲבָל בְּמִיתָה וּמַלְקוּת, דְּאִידֵי וְאִידֵי בְּגוּפֵיהּ – ששני העונשים בגופו, אֵימָא מִיתָה אֲרֵיכְתָּא הִיא וְנַעֲבִיד בֵּיהּ – היינו סבורים לומר שהמלקות והמיתה נחשבים יחד כעונש מיתה ארוך, המתחיל במלקות ומסתיים במיתה, לכן הוצרך הפסוק 'כדי רשעתו' ללמדנו שאין אדם לוקה ומת. וְאִי אַשְׁמְעִינַן רק מִיתָה וּמַלְקוּת, שמת ואינו לוקה, היינו אומרים סברא הפוכה, דְּהַתָם בְּגוּפֵיהּ לֹא עָבְדִינַן – אין מענישים אדם בשני עונשים שבגופו, אֲבָל מִיתָה וּמָמוֹן, דַּחֲדָא בְּגוּפֵיהּ וַחֲדָא בְּמָמוֹנֵיהּ, אֵימָא נַעֲבִיד בֵּיהּ – שמא נענישנו בהם, ויתחייב ממון ומיתה, לכן הוצרך הפסוק 'ולא יהיה אסון', ללמד שאין אדם מת ומשלם, צְרִיכָא – לכן הוצרכו שני הפסוקים.

לאחר שלמדה הגמרא מהפסוק 'ולא יהיה אסון' שאין אדם מת ומשלם, מקשה הגמרא עתה מכמה פסוקים שלכאורה באה התורה להשמיע בהם חידוש זה, ומבארת מדוע הוצרכו פסוקים אלו. מקשה הגמרא: נאמר בפסוק (במדבר לה לא) 'וְלֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רָשָׁע לָמוּת, כִּי מוֹת יוּמָת', והבינה הגמרא שכוונת הפסוק ללמד שרוצח שהתחייב מיתה וממון אינו משלם, ושקוּ פסוק זה לְמָה לִי – מה הוא בא להשמיענו, והרי כבר למדנו זאת מהפסוק 'ולא יהיה אסון'. מתרצת הגמרא: דְּאָמַר רַחֲמָנָא – כוונת התורה בזה לומר דִּלֹּא תִשְׁקוֹל מָמוֹנָא מִינֵיהּ וְתִפְטְרֵיהּ מִן גָּלוּת – שלא ניטול ממון מהרוצח כדי לפוטרו מחיוב מיתה, אך לא מדובר כלל בחייב מיתה וממון.

ממשיכה הגמרא ומקשה: נאמר בפסוק לגבי רוצח בשוגג (שם לה לב) 'לֹא תִקְחוּ כֹּפֶר לָנוּס אֶל עִיר מִקְלָטוֹ', והבינה הגמרא שמדובר באדם שרצח בשוגג והתחייב גלות, ובאותו זמן התחייב ממון, שאינו משלם, לָמָּה לִי – מה בא הפסוק ללמדנו, והרי כבר למדנו מהפסוק 'ולא יהיה אסון' שאין אדם מת ומשלם, וכמו כן אינו גולה ומשלם. מתרצת הגמרא: דְּאָמַר רַחֲמָנָא – כך היא כוונת הפסוק, לֹא תִשְׁקוֹל מָמוֹנָא מִינֵיהּ וְתִפְטְרֵיהּ מִן גָּלוּת – שלא תטול ממון מהרוצח כדי לפוטרו מגלות.

הגמרא מבררת מדוע יש צורך בשני פסוקים אלו. שואלת הגמרא: וְתֵרֵי קְרָאֵי לָמָּה לִי – מדוע צריך שני פסוקים ללמד שרוצח אינו יכול לפדות את עונשו בממון. משיבה הגמרא: חַד – פסוק אחד עוסק ברוצח בְּשׁוֹגֵג, ולענין גלות, וְחַד ברוצח בְּמֵזִיד, ולענין חיוב מיתה, וּצְרִיכֵי – והוצרכו שניהם להיכתב, דְּאִי אַשְׁמְעִינַן רק דין רוצח במֵזִיד, שאינו יכול לפדות את עונשו בממון, היינו אומרים שהטעם הוא מִשּׁוּם דַּחֲמִיר אִיפּוּרֵיהּ – שעבר על איסור חמור, ולכן אינו יכול להיפטר בתשלום ממון, אֲבָל רוצח בְּשׁוֹגֵג, דְּלֹא חֲמִיר אִיפּוּרֵיהּ, אֵימָא לֹא – שמא אין איסור לפדות את עונשו בממון, ולכן הוצרכה התורה לפרש זאת. וְאִי אַשְׁמְעִינַן רוצח בְּשׁוֹגֵג, שחייב גלות ואינו יכול לפדותו בממון, היינו אומרים שזהו מִשּׁוּם דְּלֵיכָּא בעונש גלותו אִיבּוּד נְשָׁמָה, ולכן לא התירה התורה לפדות את עונשו בממון, אֲבָל רוצח במֵזִיד, דְּאִיכָּא – שיש בעונשו אִיבּוּד נְשָׁמָה של הרוצח, אֵימָא לֹא – שמא לא אסרה זאת התורה, וניתן לפדותו בממון כדי לקיים נפש מישראל. צְרִיכָא – לכן הוצרכו שני הפסוקים.

* * *

הגמרא מביאה עתה כמה פסוקים שנראה שבאו לחדש שאין הרוצח יכול להיפטר מעונש מיתתו בממון, ומקשה מדוע הוצרכה התורה לכותבם. מקשה הגמרא: הפסוק (שם לה לג) 'וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ', שמשמעותו שאין כפרה לרוצח בנטילת ממונו אלא רק בהריגתו, לָמָּה לִי – מה הוא בא לחדש, והרי כבר למדנו זאת מהפסוק שלפניו, 'ולא תקחו כפר לנפש רצח'. מתרצת הגמרא: מַבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אַיְיא – פסוק זה נצרך לדין ששנינו בברייתא בענין עגלה ערופה, שציותה התורה שאם נמצא אדם הרוג ולא ידוע מי הרגו, אנשי העיר הקרובה אל החלל מביאים עגלה, וזקני העיר עורפים את ראשה בנחל, ומתכפר להם, וכך שנינו, מִנַּיִן שֶׁאִם נִתְעָרְפָה עֶגְלָה וְאַחַר כָּךְ נִמְצָא הַהוֹרֵג, מִנַּיִן שֶׁאֵין פּוֹטְרִין אוֹתוֹ מעונש מיתה, ואין אומרים שהעגלה כיפרה על הרציחה בזמן שעדיין לא נודע מי ההורג, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלָאָרֶץ לֹא יְכֻפַּר לַדָּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ בָּהּ וגו' כִּי אִם בְּדַם שֹׁפְכוֹ', מכאן שרק בהריגת הרוצח מתכפר החטא, ולא בעריפת העגלה.

* * *

אגב ביאור פסוק זה, מבארת הגמרא פסוק נוסף בפרשת עגלה ערופה. שואלת הגמרא: הפסוק (דברים כא ט) 'וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ', לָמָּה לִי – מה לומדים מפסוק זה. מתרצת הגמרא: מְיָיתֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אַיְיא, מִנַּיִן לַמּוּמָתִים בְּסַיִיף [–חייבים מיתת סייף], שֶׁאופן הריגתם הוּא מִן הַצַּוָּאר, ולא במקום אחר בגופו, תַּלְמוּד לוֹמַר בפרשת עגלה ערופה 'וְאַתָּה תְּבַעֵר הַדָּם הַנָּקִי מִקִּרְבֶּךָ', ופסוק זה מלמד שיש חיוב מיתה לרוצח, ובכך הוּקְשׁוּ כָּל שׁוֹפְכֵי דָמִים – רוצחים שדינם בסייף לְעֶגְלָה עֲרוּפָה, מָה לְהַלָּן – עגלה ערופה, נערפת מִן הַצַּוָּאר, שזו משמעות לשון עריפה, אַף שׁוֹפְכֵי דָמִים שדינם בסייף, הריגתם מִן הַצַּוָּאר. ודבר זה נלמד מהפסוק 'ואתה תבער הדם הנקי מקרבך' שבפרשת עגלה ערופה.

שואלת הגמרא: אִי – שמא נמשיך ונדמה מיתת סייף לעגלה ערופה, ונאמר, מָה לְהַלָּן – בעגלה ערופה, חותכים את ראשה בְּקוֹפִּין – בסכין של קצבים, שכך היא דרך עריפה, וְמָמוּל עוֹרְפָהּ – מאחוריו הצואר, אַף כָּאן – במיתת סייף, יש לעשות כן בְּקוֹפִּין וּמָמוּל עוֹרְפָהּ, ולא שיתיזו את ראשו מצד הצואר. משיבה הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן, אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, אין לומר כן, כיון דְּאָמַר קְרָא (ויקרא יט יח) 'וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ', ציותה בזה התורה שגם את היוצא ליהרג יש לאהוב, ולכן בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה, שתמעט את סבלו ויסוריו ככל שאפשר, ולכן יש להורגו בסייף ומן הצואר, ששם הסימנים, כדי שימות מהר ולא נשהה את מיתתו בכך שנהרגנו בקופיץ ממול עורף. וההיקש הוא רק לענין זה שמקום החתך הוא בצואר.

* * *

הגמרא שבה לנידון שלא ניתן לפדות חיוב מיתה על ידי ממון, ומקשה שיש לכאורה פסוק נוסף שבא להשמיע דין זה. שואלת הגמרא: הפסוק שנאמר בפרשת חרמים (ויקרא כז כט) 'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת', וכיון ש'חרם' הוא לשון מיתה סברה הגמרא שהפסוק בא ללמד שחייבי מיתות בידי אדם לא יפדו בממון אלא יומתו, וקשה, לָמָּה לִי – מה בא פסוק זה ללמדנו, הרי כבר נאמר 'ולא תקחו כפר לנפש רצח'.

מתרצת הגמרא: מְיָיתֵי לֵיהּ לְכִדְרַבִּי אַיְיא בברייתא בענין ערכין, שאדם האומר 'ערך פלוני עלַי' חייב לשלם להקדש את הערך של אותו אדם, כקצוב בתורה, אם הוא זכר או נקבה, צעיר או זקן, וּמִנַּיִן לַיּוֹצֵא לֵיהָרֵג – אדם שנתחייב מיתת בית דין, וְאָמַר אדם אֶחָד עֶרְכּוֹ של זה היוצא ליהרג עָלַי, מִנַּיִן שֶׁלֹּא אָמַר כְּלוּם – שלא חל עליו כל חיוב, שֶׁנֶּאֱמַר 'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם לֹא יִפָּדֶה מוֹת יוּמָת', ו'כל חרם' היינו אדם שנתחייב מיתה, ו'יחרם' הוא לשון הֶקְדֵּשׁ, ובא הכתוב לומר שהמתחייב להקדש דמי אדם המחויב מיתה, 'לא יפדה', כלומר אינו חייב כלום. מבררת הברייתא: יָכוֹל – שמא נאמר שֶׁאַף קוֹדֶם שֶׁנִּגְמַר דִּינוֹ של הנידון ליהרג, בֵּן הוא הדין, שהמתחייב בדמי ערכו פטור, משום שעתיד להתחייב מיתה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יָחֳרַם מִן הָאָדָם', וְלֹא 'כָּל הָאָדָם',

המשך בעמוד כג

כלומר מיעטה התורה בלשון 'מן האדם' להורות שלא בכל מקרה אומרים שבשהנערך מתחייב מיתה פטור המערירך, אלא יש אדם העומד למות שאפשר להתחייב בערכו, והיינו כשעדיין לא נגמר דינו.

שואלת הגמרא: **ולרבי חנניא בן עקביא, דאמר** שהיוצא ליהרג נערך, וחייבים לשלם כערכו הקצוב בתורה לפי גילו, **מפני שדרכיו** קצובין בתורה, כלומר שהרי בכל פרשת ערכין אמרה תורה שאין שמים את הנערך לפי שוויו האמיתי, אלא קצבה התורה את ערכו של כל אדם רק לפי גילו, ולפי זכר או נקבה, וממילא אף זה שיוצא ליהרג ואין לו ערך אמיתי, מכל מקום יש לו ערך הקבוע בפרשה, אם כן **האי** – פסוק זה של 'כל חרם', **מאי עביד ליה** – מה הוא דורש ממנו, והרי לא יתכן שכוונת התורה שהחייב מיתה אינו יכול לפדות עצמו בממון, שזאת כבר למדנו מ'ולא תקחו כפר לנפש רצחת'.

מתרצת הגמרא: פסוק זה **מיבעי ליה לכדתניא** בברייתא, **רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, לפי שמצינו למומתים בידי שמים**, כגון בעליו של שור מועד שהרג אדם, שבעליו חייב מיתה בידי שמים, שנאמר (שמות כא כט) 'ואם שור נגף הוא מתמל שלשום והועד בבעליו ולא ישמרנו והמית איש או אשה, השור יסקל וגם בעליו יומת', שהכוונה למיתה בידי שמים, **שנותנין ממון, ומתכפר לחן, שנאמר אם כופר יושת עליו, ונתן פדיון נפשו** כְּכֹל אֲשֶׁר יוּשַׁת עָלָיו', הרי שהבעלים נותנים כופר ופודים את עצמם מחיוב מיתה בידי שמים, **יכול אף** החייב מיתה **בידי אדם** יהא דינו **בן**, שיפטור עצמו בממון, **תלמוד לומר 'חרם מן האדם לא יפדה'**, ללמד שאדם החייב מיתת בית דין אינו יכול לפדות עצמו בממון. ועדיין **אין לי** ללמוד מכאן שממון לא מועיל לפדות מחיוב מיתת בית דין **אלא** בחייבי **מיתות חמורות**, כגון העושה חבורה באביו או גונב נפש מישראל, **שמחמת חומרתן לא ניתנה שגגתן לכפרה** על ידי קרבן, אבל בחייבי **מיתות קלות**, כגון העובד עבודת כוכבים, מחלל שבת או מגלה עריות, **שניתנה שגגתן לכפרה, מנין שאף הם אינם יכולים לפדות את מיתתם בממון, תלמוד לומר 'כל חרם אשר יחרם מן האדם לא יפדה מות יומת'**, ותיבת 'כל' באה לרבות שכל חייבי מיתות אינם פודים מיתתם בממון.

מקשה הגמרא: **ולא** מיבעי **ליה** לתקחו **כופר לנפש רצחת מינה, לא תשקול ממונא מיניה ותיפטרייה** – האם אין דבר זה נלמד מאליו, מהפסוק האומר שאין לקחת ממון מרוצח שהתחייב מיתה כדי לפוטרו ממנה, והרי רוצח נידון במיתה קלה, שכן ניתנה שגגתו לכפרה, על ידי שינוס לעיר מקלט, ומוכח שאף מחייבי מיתות קלות אין נוטלים ממון לפוטרם ממיתה, ואם כן 'כל חרם' **למה לי**.

מתרצת הגמרא: **אמר רמי בר חמא, איצטריך** הפסוק של 'כל חרם', שאילו היה כתוב רק 'לא תקחו כופר לנפש רצחת', **סלקא דעתך אמינא** – הייתי מעלה בדעתי לומר,